

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Гуманітарний факультет

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
кандидат педагогічних наук,
підполковник

 Олексій МІРШУК
15 06 2021 р.

СИЛАБУС

«ВОЄННА ІСТОРІЯ ТА ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА»

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ перший (бакалаврський)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 254 Забезпечення військ (сил)

ОПП Лінгвістичне забезпечення та комунікація

Розглянуто та ухвалено на
засіданні кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
Протокол від 15.06 2021 № 20

Харків 2021

Інформація про викладача	
Прізвище, ім'я, по батькові	Фалько Сергій Анатолійович
Наукова ступінь	кандидат історичних наук
Вчене звання	доцент
Посада	доцент
Місце роботи	Національна академія Національної гвардії України, м. Харків, майдан Захисників України, 3
Адреса кафедри	Навчальний корпус №1, кабінет № 608
Контакти	тел. +38063-147-7758
E-mail	faekoserge@gmail.com

Примітка

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників (НПП) кафедри, які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту НПП.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	Цикл загальної підготовки
Блоків змістових модулів – 2	Спеціальність: 254 Забезпечення військ (сил)	Рік підготовки:
Змістових модулів – 7		1-й
Індивідуальне завдання – не передбачено		Семестр
Загальна кількість годин - 90		1-й
	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Лекції
		2 год.
		Практичні
		Групові, семінарські заняття
		50 год.
		Самостійна робота
		36 год.
		Вид контролю: залік (2 год.)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предмет вивчення навчальної дисципліни: аналіз складних питань воєнної історії та закономірності розвитку воєнного мистецтва, еволюції військової думки у війнах минулого та сучасних збройних конфліктах.

Міждисциплінарні зв'язки з дисциплінами: під час вивчення дисципліни використовуються теоретичні знання та практичні навички, одержані здобувачами вищої освіти у курсах «Історія України», «Філософія», «Соціологія».

Мета та завдання навчальної дисципліни: сформувати здатність аналізувати складні питання воєнної історії та закономірності розвитку воєнного мистецтва, розвитку українського війська, еволюції військової думки у війнах минулого та сучасних збройних конфліктах, що необхідно знати офіцеру Національної гвардії України для виконання завдань військово-професійної діяльності; розширювати знання та світогляд, що сприятиме розвитку творчого мислення.

Завдання навчальної дисципліни – розвиток умінь та навиків: самостійно працювати з воєнно-історичними матеріалами та літературою з метою оволодіння новими знаннями необхідними в організації службово-бойових завдань; самостійно аналізувати факти, явища та процеси, що відбуваються у військової та правоохоронної галузі в світі та в Україні використовуючи знання отримані в результаті вивчення дисципліни; робити світоглядні і методологічні висновки на основі отриманих знань; працювати з науковою і професійною літературою; проводити заняття та вести пропаганду з тематики славетної історії українського війська, історії героїчної збройної боротьби українського народу, вміло організовувати контрпропагандистські заходи в надзвичайних бойових умовах.

Мати широкі уявлення про складнощі проведення військових операцій в сучасній оперативній обстановці при наявності обмежених ресурсів і під пильною увагою громадськості; у центрі аналізу матеріалу дисципліни знаходяться причинно наслідкові відносини, взаємозв'язок подій, оскільки війни розгортаються в часі, велика увага також приділяється оперативним аспектам, тиловому, морально-психологічному забезпеченню як вони відображені в військовій історії, а також ролі суспільства у війні.

Згідно з вимогами освітньої програми здобувачі вищої освіти повинні:

Знати:

Знати та розуміти правові засади функціонування держави, основ законодавства України, системи забезпечення національної безпеки України, основні принципи її функціонування, структуру сектору національної безпеки та оборони держави, особливості функціонування і взаємодії його складових; основи діяльності та структури сучасних європейських інститутів і основні засади міжнародних відносин в умовах інтеграційних процесів.

воєнну історію та спадщину України, історію системи забезпечення національної безпеки України, основні принципи її функціонування; структуру

сектору національної безпеки та оборони держави, особливості функціонування і взаємодії його складових. важливі етапи світової та української воєнної історії та воєнно-історичну площину вирішальних війн з історії людства; розвиток засобів збройної боротьби у контексті світової історії; розвиток тактики, оперативного мистецтва, стратегії у контексті військової історії; розвиток аналогічних Національної гвардії України військових формувань правоохоронної спрямованості у Світі; залежність способів та форм збройної боротьби від економічних умов, соціокультурних аспектів, озброєння, бойової та іншої техніки – об'єктивних закономірній, що діють у всіх війнах.

досягнення, зміст, історію основних тенденцій розвідку теорії військової справи та принципи організації бойових дій використовуючи досвід минулого;

історію окремих війн, окремих воєнних кампаній, операцій;

історичний досвід будівництва, бойової, організаційної і мобілізаційної підготовки, військового управління, всебічного забезпечення воєнних (бойових) дій силових структур;

історичний розвиток законів, закономірностей, принципів, форм і способів збройної боротьби – початкові поняття воєнної стратегії, оперативного мистецтва і тактики;

історію розвитку озброєнь, військової техніки, воєнної економіки, тилового, матеріального і технічного забезпечення, оборонно-промислового комплексу, фортифікації і оборонного будівництва, структурної організації збройних формувань, армії, військових органів та установ, військових навчальних закладів;

історичний досвід комплектування збройних сил, всебічної підготовки військ, організації військової освіти, підготовки військових кадрів;

історичний досвід застосування збройних сил у локальних війнах, збройних конфліктах, антитерористичних та миротворчих операціях; історію діяльності силових структур України; історичний досвід ведення інформаційної та психологічної боротьби;

військова діяльність видатних історичних діячів світу та України;

історичний досвід діяльності державних органів влади, політичних партій, громадсько-суспільних рухів та військово-патріотичних організацій у військовій сфері

Уміти:

самостійно працювати з воєнно-історичними матеріалами та літературою з метою оволодіння новими знаннями необхідними в організації службово-бойових завдань;

самостійно аналізувати факти, явища та процеси, що відбуваються у військової та правоохоронної галузі в світі та в Україні використовуючи знання отримані в результаті вивчення дисципліни;

робити світоглядні і методологічні висновки на основі отриманих знань; працювати з науковою і професійною літературою;

проводити заняття та вести пропаганду з тематики славетної історії українського війська, історії героїчної збройної боротьби українського

народові, вміло організовувати контрпропагандистські заходи в надзвичайних бойових умовах.

Компетентності (К), які формує дисципліна:

Шифр компетентності	Зміст компетентності
ІК	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у ході виконання завдань забезпечення військ (сил), вирішення яких, надасть можливість створити сприятливі умови для дій військ в різних умовах обстановки, або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів військових та технічних наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
К11.	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

3. Зміст навчальної дисципліни (анотація навчальної дисципліни).

Предмет, зміст і періодизація воєнної історії, причини та характер війн. Принципи комплектування і озброєння, навчання війська. Воєнне мистецтво і тактика дій в основних битвах часів Античності. Еволюція воєнного мистецтва на прикладах війн Середньовіччя. Розвиток воєнного мистецтва часів Античності, Середньовіччя та в Новий час.

Козацтво як історичне явище. Козацькі полки України в XVII-XVIII ст. Охотницькі полки (структура, комплектування, забезпечення та озброєння), участь компанійців у воєнних конфліктах гетьманату кінця XVII - початку XVIII ст.

Створення регулярної армії в Європі, досвід розбудови армій Нідерландів та Швеції. Тридцятилітня війна 1618-1648 рр. Організація та реформи армії Франції 1789-1799 рр. Закон Французької Республіки про конскрипцію. Організація вищих тактичних одиниць в армії Наполеона. Тактичне і стратегічне мистецтво Наполеона I. Тактика стрілецьких ланцюгів у другої пол. XIX. Виникнення елементів позиційної війни на початку XX ст.

Розвиток воєнного мистецтва у XIX та на початку XX ст. Російсько-турецька війна 1877-1878 рр. Нові риси воєнного мистецтва в російсько-японській війні 1904-1905 рр.

Розвиток воєнного мистецтва у ході Першої світової війни (1914-1918 рр.). Європа напередодні Першої світової війни. Збройні сили країн Європи напередодні війни 1914-1918 рр. Битва на Соммі 1916 р. Верденська та Луцька операції 1916 р. Українці у Першій світовій війні. Утворення і склад легіону Українських Січових Стрільців, тактика дій у 1915, 1916 рр.

Збройні формування в Україні у роки громадянської війни 1918-1921 рр. Армія Української Народної Республіки 1917–1921 рр. Українська Галицька Армія, тактика дій в обороні і наступі. Сільські збройні формування Н. І. Махна, тактика маневрових бойових дій.

Розвиток теорії воєнного мистецтва між світовими війнами у 1919–1939 рр. Основні тенденції еволюції збройних сил в 20-30 рр. XX ст. Розвиток теорії воєнного мистецтва провідних країн світу у міжвоєнний період. Теорія ведення “блискавичної” та “тотальної” війни.

Розвиток воєнного мистецтва у Другій світовій війні 1939–1945 рр. Стратегія і тактика німецько-фашистських військ у війнах в Європі 1939-1940 рр. Збройні сили фашистського блоку. Причини, характер та періодизація Другої світової війни. Співвідношення збройних сил фашистської Німеччини і СРСР у 1941 р. Прикордонні бої Червоної армії проти німецько-фашистських загарбників і причини її невдач в перші місяці війни. Оборонні і наступальні операції Червоної Армії на території України у 1941–1942 рр. Київська стратегічна оборонна операція 1941 р. Партизанський рух на Україні 1941–1944 рр.

Харківська оборонна операція лютий 1943 р. Окупаційний режим на території України. Організація українських націоналістів. Диверсійні дії, партизанська тактика і тактика “летучих бригад” Української Повстанської Армії.

Розвиток військової організації і воєнного мистецтва у другій половині XX – на початку XXI ст. Воєнне мистецтво під час контрнаступу 1943 р. Белгородсько-Харківська операція 1943 р. Битва за Київ 1943 р. Корсунь-Шевченківська наступальна операція 1944 р. Стратегічні наступальні операції 1944–1945 рр. Визволення України. Розвиток військової організації і воєнного мистецтва за час війн 1939-1945 рр. Вирішальні битви Другої світової війни. Трансформація тактики оборони 1939–1945 рр. Еволюція наступальних операцій в роки Другої світової. Бої в містах. Сталінград 1942 р. Берлінська операція 1945 р.

Розвиток військової організації і воєнного мистецтва у другій половині XX – початку XXI ст. Основні завдання і положення Статуту Північноатлантичного блоку (НАТО), бойові операції НАТО (Югославія, Ірак, Афганістан)

Локальні війни і миротворчі операції у післявоєнні роки. Особливості партизанських війн в XX ст. та трансформація контрпартизанських операцій у XXI ст.

Історія створення і розвитку сил правопорядку та тактики її дій. Розвиток організації правоохоронних структур у XIX – XX ст. Розвиток Національної гвардії: перспективи, тенденції. АТО – бойовий досвід НГУ.

4. Календарно-тематичний план вивчення дисципліни.

Назви змістових модулів, занять та навчальних питань	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Л	гр.з	Сем	Інд.	с.р
1	2	3	4	5	6	7
Заняття 1. Предмет і зміст воєнної історії. 1. Предмет, зміст і періодизація воєнної історії, причини та характер війн. 2. Принципи комплектування і озброєння, навчання та виховання військ армій рабовласницького суспільства.	2	2				
Самостійне вивчення. Основні риси воєнного мистецтва стародавніх народів: ассирійців, вавілонян, єгиптян, індусів, персів. Загальний висновок про значення воєнного мистецтва стародавніх греків. Розвиток воєнного мистецтва в епоху народів класичної давнини.	2					2
Заняття 2. Розвиток воєнного мистецтва у війнах рабовласницького суспільства. 1. Тактика у битвах при Левктрах і при Гавгамелах. 2. Тактика у битвах при Каннах і при Форсалі. 3. Воєнне мистецтво в стародавні часи та Античність.	2		2			
Самостійне вивчення. Воєнне мистецтво кочовиків Причорномор'я. Скіфсько-Перська “мала” (партизанська) війна. Збройні сили та воєнне мистецтво кочовиків Азії. Тактика ведення дистанційних боїв в розсипному строю.	2					2
Заняття 3. Воєнне мистецтво епохи Середньовіччя та Новий час. 1. Стратегія і тактика у війнах Середньовіччя. 2. Особливості воєнного мистецтва у Новий час (XVII ст. – XIX ст.) Лінійна тактика. 3. Постійні армії і хибний методизм в стратегії при правлінні французького короля Людовика XIV.	2		2			
Самостійне вивчення. Воєнне мистецтво східних слов'ян. Загальна характеристика стану воєнного мистецтва епохи раннього середньовіччя (до кінця XIII ст.). Тактичне, стратегічне, воєнно-інженерне мистецтво середньовіччя. Вплив вогнепальної зброї на воєнне мистецтво в епоху пізнього середньовіччя. Лінійна тактика XVII – XVIII ст. Пруське воєнне мистецтво.	2					2

Тактика маневрів і тонких ліній. Велика французька революція та військова справа. Введення реквізиції, тактичне, інженерне мистецтво. Створення єгерських корпусів в арміях Європи.						
Заняття 4. Розвиток воєнного мистецтва у війнах рабовласницького та феодалного суспільств. 1. Воєнне мистецтво і тактика дій в основних битвах часів Античності. Еволюція воєнного мистецтва на прикладах битв античності. 2. Розвиток воєнного мистецтва в Європі часів Середньовіччя. Воєнне мистецтво східних слов'ян. 3. Лінійна тактика і її особливості у війнах XVII – XVIII ст. Воєнна думка часів Середньовіччя та її розвиток в Новий час.	2			2		
Самостійне вивчення. Закон про конскрипцію, організація армії. Навчання військ у таборах. Організація вищих тактичних одиниць. Створення резерву армії. Тактичне і стратегічне мистецтво Наполеона I. Козацтво як історичне явище. Козацькі полки Слобідської України в XVII-XVIII ст. Охотницькі полки (структура, комплектування, забезпечення та озброєння), участь компанійців у воєнних конфліктах гетьманату кінця XVII - початку XVIII ст.	2					2
Заняття 5. Організація українського війська у XVI - XVII ст. 1. Військова організація українського козацтва у XVI - XVII ст.ст. Запорізька січ. Воєнне мистецтво козацького війська в наступі і в обороні. 2. Полководницьке мистецтво Б. Хмельницького під час національно-визвольної боротьби 1648-1654 рр. 3. Еволюції українських збройних сил Гетьманщини у контексті європейської історії XVII-XVIII ст.	2		2			
Усього за змістовий модуль 1	18	2	6	2		8
Заняття 1. Воєнне мистецтво за час Нової історії (XIX та на початку XX ст.) 1. Тактика колон та розсипного строю на початку XIX ст. 2. Тактика стрілецьких ланцюгів у другої пол. XIX. 3. Виникнення елементів позиційної війни на початку XX ст. 4. Українці в арміях імперій (1772–1918 рр.)	2		2			
Самостійне вивчення. Русько-турецька війна 1877-1878 рр. Нові риси воєнного мистецтва в русько-японській війні 1904-1905 рр. Зустрічна битва на річці Шахе 1904р.	2					2

Заняття 2. Розвиток воєнного мистецтва у ході Першої світової війни (1914 - 1918 рр.). 1. Європа напередодні Першої світової війни. 2. Збройні сили країн Європи напередодні Першою світовою війною. 3. Періодизація Великої війни і розвиток воєнного мистецтва. 4. Воєнно-політичний підсумок Першої світової війни.	4		4			
Самостійне вивчення. Східно-Пруська операція 1914 р. Стратегічна операція “Брусиловський прорив”. Битва на Соммі 1916 р. Верденська битва.	2					2
Заняття 3. Перша світова війна 1914-1918 рр. Українці у Першій світовій війні. 1. Причини та характер Першої світової війни. Зброя початку XX ст. 2. Збройні сили країн Європи у 1914 – 1918 рр. 3. Розвиток воєнного мистецтва у ході Першої світової війни. Окопна війна. Стратегічні наступальні операції 1916 – 1918 рр.	2			2		
Самостійне вивчення. Тактика одночасних ударів вздовж фронту. Утворення і склад легіону Українських Січових Стрільців, тактика дій у 1915, 1916 рр.	2					2
Заняття 4. Збройні формування в Україні у роки громадянської війни 1918-1921 рр. 1. Армія Української Народної Республіки 1917 – 1921 рр. 2. Українська Галицька Армія, тактика дій в обороні і наступі. 3. Сільські збройні формування Н. І. Махна, тактика маневрових бойових дій.	2		2			
Самостійне вивчення. Боротьба за Україну і збройні сили держави у 1918–1921 рр. Організація Вільного козацтва та його тактика бойових дій. Червоне козацтво та його роль в громадянській війні. Тактика партизанських рейдів. Локальні війни 1935–1939 рр. в Європі, Африці і на Далекому Сході та їх уроки з точки зору розвитку воєнного мистецтва.	2					2
Заняття 5. Розвиток теорії воєнного мистецтва між світовими війнами у 1919 – 1939 рр. 1. Розвиток збройних сил та теорії воєнного мистецтва в 20-30 рр. XX ст. 2. Розвиток теорії воєнного мистецтва провідних країн світу у міжвоєнний період. Теорія ведення “блискавичної” та “тотальної” війни.	2		2			
Усього за змістовий 2 модуль	20		10	2		8
Заняття 1. Стратегія і тактика німецько-фашистських військ у війнах в	2		2			

Європі 1939-1940 рр. 1. Збройні сили фашистського блоку. Причини, характер та періодизація Другої світової війни. 2. Німецько-польська війна 1939 р., стратегічна раптовість і масовані танкові атаки. 3. Особливості воєнного мистецтва збройних сил фашистської Німеччини у війні проти Данії, Норвегії і Франції.						
Самостійне вивчення. Прихована мобілізація і воєнне мистецтво німецько-фашистських військ в першому періоді Другої світової війни. Взаємовідносини фашистської Німеччини і СРСР до початку війни 1941 р. Співвідношення збройних сил фашистської Німеччини і СРСР у 1941 р. Прикордонні бої Червоної армії проти німецько-фашистських загарбників і причини її невдач в перші місяці війни.	2					2
Заняття 2. Оборонні і наступальні операції Червоної армії на території України у 1941–1942 рр. 1. Київська стратегічна оборонна операція 1941 р. 2. Героїчна оборона Одеси і Севастополя. 3. Керченсько-Феодосійська наступальна десантна операція 1942р. Харківська наступальна операція травня 1942 р.	4			4		
Самостійне вивчення. Кримська оборонна операція 18.10–16.11.1941 р. Партизанський рух на Україні 1941–1944 рр. Тактика наступальних і оборонних операцій радянських військ на Слобожанщині 1941–1943 рр.: Барвенковсько-Лозовська операція 18–31 січня 1942 р. Харківська наступальна операція 1943 р.	2					2
Заняття 3. Розвиток воєнного мистецтва на початку Другої світової війни. 1. Збройні сили європейських країн напередодні Другої світової війни. 2. Воєнне мистецтво німецько-фашистських військ у війнах в Європі на початку Другої світової війни. 3. Київська стратегічна оборонна операція. 4. Оборона Одеси і Севастополя.	2		2			
Самостійне вивчення. Харківська оборонна операція (березень) 1943 р. Окупаційний режим на території України. Організація українських націоналістів; Диверсійні дії, партизанська тактика і тактика “летучих бригад” Української Повстанської Армії	2					2

Усього за змістовий модуль 3	14		4	4		6
Усього за блок змістових модулів	52	2	20	8		22
Заняття 1. Вирішальні битви в роки війни 1941–1945 рр. 1. Оборонні операції 1941–1942 рр. 2. Воєнне мистецтво під час контрнаступу 1943 р. Белгородсько-Харківська операція 1943 р. Битва за Київ. 3. Корсунь-Шевченківська наступальна операція 1944 р. 4. Стратегічні наступальні операції 1944–1945 рр. Визволення України.	2		2			
Самостійне вивчення. Розвиток воєнного мистецтва радянських військ в наступальних операціях на території України: Київська стратегічна наступальна операція 3.11.1943 р.; Корсунь-Шевченківська операція 1944 р.; Кримська стратегічна наступальна операція 1944 р.; Львівсько-Сандомирська стратегічна наступальна операція 1944 р.	2					2
Заняття 2. Розвиток воєнного мистецтва під час основних битв Другої світової війни. 1. Вирішальні битви Другої світової війни: оббіг подій. 2. Трансформація тактики оборони 1939 – 1945 рр. 3. Еволюція наступальних операцій в роки Другої світової. 4. Бої в містах. Сталінград 1942 р. Берлінська операція 1945 р. 5. Партизанська війна 1941–1945 рр.	2			2		
Усього за змістовий модуль 4	6		2	2		2
Заняття 1. Тенденції в реформуванні Збройних Сил в Світі і розвиток теорії воєнного мистецтва у післявоєнний період (1946-1991 рр.) 1. Розвиток збройних сил в світі після Другої світової війни. 2. Воєнне мистецтво в світі у післявоєнний період: напрями та тенденції розвитку. 3. Воєнні блоки в Європі: призначення, тенденції розвідку.	2		2			
Самостійне вивчення. Армія США, Франції, Німеччини – тенденції розвитку. Північноатлантичний блок (НАТО). Стратегічні концепції країн НАТО. Вивчення досвіду Другої світової війни.	2					2
Заняття 2. Розвиток теорії воєнного мистецтва у післявоєнний період. 1. Реформування і періоди розвитку збройних сил після Другої світової війни 2. Розвиток теорії воєнного мистецтва у післявоєнний період.	2			2		

Самостійне вивчення. Оперативно-тактичні концепції застосування Збройних Сил США на прикладі останніх років XX – початку XXI ст. Основні завдання і положення Статуту Північноатлантичного блоку (НАТО) бойові операції НАТО (Югославія, Ірак, Афганістан)	2					2
Усього за змістовий модуль 5	8		2	2		4
Заняття 1. Розвиток воєнного мистецтва у локальних війнах середини XX ст. 1. Класифікація локальних війн. 2. Розвиток воєнного мистецтва у військовому конфлікті на Корейському півострові. 3. Розвиток воєнного мистецтва у війні у В'єтнамі.	2		2			
Самостійне вивчення. Особливості партизанської війни в XX ст. та трансформація у XXI ст.	4					4
Заняття 2. Розвиток воєнного мистецтва у локальних війнах наприкінці XX – початку XXI ст. 1. Бойові дії у республіці Афганістан. 2. Військові конфлікти у Перській затоці. 3. Війна в Югославії.	2		2			
Самостійне вивчення. Бій в місті: історичний досвід XX – XXI ст.	4					4
Заняття 3. Особливості збройних конфліктів всередині країни 1. Уроки збройних конфліктів початку XXI ст. 2. Характерні риси розвитку воєнного мистецтва у ході локальних війн і збройних конфліктів. 3. Партизанська війна в XX ст. у післявоєнний період.	2		2			
Усього за змістовий модуль 6	14		6			8
Заняття 1. Історія створення і розвитку Національної гвардії України. 1. Передісторія зародження правоохоронних збройних формувань. 2. Розвиток організації правоохоронних структур XIX – XX ст. 3. Розвиток Національної гвардії: перспективи, тенденції. АТО – бойовий досвід НГУ.	2		2			
Заняття 2. Історія зародження, розвитку теорії і практики службово-бойового застосування правоохоронних формувань. 1. Передісторія зародження правоохоронних підрозділів в Україні та їх тактики	2		2			

дій. 2. Розвідувально-диверсійні дії підрозділів у ході війни 1941–1945 рр. 3. Історія виникнення і розвитку гірськострілецьких підрозділів та їх тактики дій. 4. <i>Прийом рефератів за навчальними темами.</i>						
Заняття 3. Історія правоохоронних структур в Україні. 1. Передісторія зародження правоохоронних сил в Україні. Організація сил правопорядку у період 1811–1917 рр. 2. Розвідувально-диверсійні операції сил правопорядку часів Другої світової війни. 3. Участь Національної гвардії України в АТО 2014–2018 рр. Роль правоохоронних формувань в боротьбі за цілісність України.	2			4		
Разом за змістовий модуль 7	8		4	4		
Усього за блок змістових модулів	34		14	8		14
Залік	2				2	
Усього годин за дисципліну	90	2	34	16	2	36

5. Самостійна робота.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час вільний від навчальних занять за розкладом. Без систематичної, безперервної самостійної роботи здобувачів вищої освіти протягом всього періоду навчання неможливо засвоєння ними програмного матеріалу. Час для самостійної роботи відводиться розпорядком дня, крім того, вона може передбачатися також розкладом занять.

Викладач організує методичне керівництво та забезпечення самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

- подає рекомендації з методики вивчення дисципліни та окремих питань, видає завдання та контролює їх виконання;
- застосовує такі методичні прийоми викладення навчального матеріалу, які орієнтують здобувачів вищої освіти на роботу з літературою та самостійне здобування знань;
- аналізує та узагальнює досвід самостійної роботи здобувачів вищої освіти щодо вивчення матеріалу і вносить корективи у завдання; планування самостійної роботи здійснюється індивідуально кожним здобувачем вищої освіти.

При самостійному опрацюванні питань здобувачі вищої освіти використовують рекомендовану літературу та можуть використовувати додаткову літературу, періодичні видання та ресурси INTERNET.

Методичними вимогами до організації самостійної роботи передбачено активна переорієнтація зі звичайного інформування курсантів, запам'ятовування ними значного обсягу інформації на всебічний розвиток особистості, самостійне здобуття знань, набуття певного досвіду індивідуальної науково-творчої роботи, розвинути вміння знаходити й аналізувати відповідну навчальну та наукову літературу, виділяти найголовніше, робити правильні висновки й узагальнення, формувати власний погляд на проблеми.

Перелік тем, які здобувач повинен вивчити самостійно (з рекомендованою літературою):

Основні риси воєнного мистецтва стародавніх народів: ассірійців, вавілонян, єгиптян, індусів, персів. Загальний висновок про значення воєнного мистецтва стародавніх греків. Розвиток воєнного мистецтва в епоху народів класичної давнини. [1].

Воєнне мистецтво кочовиків Причорномор'я. Скіфсько-Перська “мала” (партизанська) війна. Збройні сили та воєнне мистецтво кочовиків Азії. Тактика ведення дистанційних боїв в розсипному строю. [1,21].

Воєнне мистецтво східних слов'ян. Загальна характеристика стану воєнного мистецтва епохи раннього середньовіччя (до кінця XIII ст.). Тактичне, стратегічне, воєнно-інженерне мистецтво середньовіччя. Вплив вогнепальної зброї на воєнне мистецтво в епоху пізнього середньовіччя. Лінійна тактика XVII – XVIII ст. Пруське воєнне мистецтво. Тактика маневрів і тонких ліній. Велика французька революція та військова справа.

Введення реквізиції, тактичне, інженерне мистецтво. Створення єгерських корпусів в арміях Європи. [1,21].

Закон про конскрипцію, організація армії. Навчання військ у таборах. Організація вищих тактичних одиниць. Створення резерву армії. Тактичне і стратегічне мистецтво Наполеона І. Козацтво як історичне явище. Козацькі полки Слобідської України в XVII-XVIII ст. Охотницькі полки (структура, комплектування, забезпечення та озброєння), участь компанійців у воєнних конфліктах гетьманату кінця XVII - початку XVIII ст. [1,4,21].

Русько-турецька війна 1877-1878 рр. Нові риси воєнного мистецтва в русько-японській війні 1904-1905 рр. Зустрічна битва на річці Шахе 1904р.

Східно-Пруська операція 1914 р. Стратегічна операція “Брусиловський прорив”. Битва на Соммі 1916 р. Верденська битва. [1,20]

Утворення і склад легіону Українських Січових Стрільців, тактика дій у 1915, 1916 рр. [1,34]

Боротьба за Україну і збройні сили держави у 1918–1921 рр. Організація Вільного козацтва та його тактика бойових дій. Червоне козацтво та його роль в громадянській війні. Тактика партизанських рейдів. Локальні війни 1935–1939 рр. в Європі, Африці і на Далекому Сході та їх уроки з точки зору розвитку воєнного мистецтва. [1,21]

Воєнно-політична обстановка на Балканах на початку Другої світової війни. Прихована мобілізація і воєнне мистецтво німецько-фашистських військ в першому періоді Другої світової війни [1,20,37]

Прикордонні бої Червоної армії проти німецько-фашистських загарбників і причини її невдач в перші місяці війни [1,20].

Кримська оборонна операція 18.10–16.11.1941 р. Партизанський рух на Україні 1941–1944 рр. Тактика наступальних і оборонних операцій радянських військ на Слобожанщині 1941–1943 рр.: Барвенковсько-Лозовська операція 18–31 січня 1942 р. Харківська наступальна операція 1943 р. [1,37]

Харківська оборонна операція (березень) 1943 р. Окупаційний режим на території України. Організація українських націоналістів; Диверсійні дії, партизанська тактика і тактика “летучих бригад” Української Повстанської Армії [1,20,21]

Харківська стратегічна наступальна операція 3.08–23.08.1943 р. Розвиток воєнного мистецтва радянських військ в наступальних операціях на території України: Міуська операція 1943 р. Київська стратегічна наступальна операція 3.11.1943 р.; Корсунь-Шевченківська операція 1944 р.; Кримська стратегічна наступальна операція 1944 р.; Львівсько-Сандомирська стратегічна наступальна операція 1944 р. [1,20,37].

Армія США, Франції, Німеччини – тенденції розвитку. Північноатлантичний блок НАТО. Стратегічні концепції країн НАТО.

Оперативно-тактичні концепції застосування Збройних Сил США на прикладі останніх років XX – початку XXI ст. Основні завдання і положення Статуту Північноатлантичного блоку (НАТО) бойові операції НАТО [1]

Особливості партизанської війни в ХХ ст. та трансформація у ХХІ ст.
Самостійне вивчення. Бій в місті: історичний досвід ХХ – ХХІ ст.
[1,23]

6. Політика курсу та оцінювання.

Політика курсу.

Курс передбачає роботу в команді. Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Якщо здобувач вищої освіти відсутній з поважної причини, він/вона презентують виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача.

Під час виконання завдань на заняттях не допустимо порушення академічної доброчесності.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про оцінювання знань слухачів (курсантів, студентів) в Національній академії Національної гвардії України».

Застосовуються наступні форми контролю якості одержаних здобувачами вищої освіти знань:

- поточні опитування та оцінювання правильності виконаних завдань під час проведення практичних занять;
- рубіжний (модульний) контроль під час проведення практичних занять
- підсумковий контроль (залік)

Компетентності, які здобувач вищої освіти набуде в результаті навчання, наведені у табл.1.

ПОТОЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Поточне оцінювання здійснюється за кожним завданням в межах модулів.

Якість одержаних знань оцінюється на основі рівня засвоєння курсантом матеріалу, передбаченого навчальною програмою дисципліни:

- на оцінку «відмінно» заслуговує курсант, який виявив всебічні і систематичні глибокі знання навчального матеріалу, вміє вільно виконувати завдання, передбачені програмою дисципліни, засвоїв літературу, рекомендовану програмою дисципліни;
- на оцінку «добре» заслуговує курсант, який виявив повне знання навчального матеріалу, успішно виконав передбачені програмою дисципліни завдання, засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою дисципліни;
- на оцінку «задовільно» заслуговує курсант, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та наступної професійної діяльності, вміє виконувати завдання, передбачені програмою дисципліни, знайомий з основною літературою, яку рекомендовано програмою дисципліни; оцінка «задовільно» виставляється курсанту, який допустив похибки у відповіді чи при виконанні завдання на

заліку, але володіє необхідними знаннями для їх виправлення під керівництвом викладача;

- на оцінку «незадовільно» заслуговує курсант, який має прогалини у знаннях основного навчального матеріалу дисципліни, допустив принципові помилки у виконанні завдань, передбачених програмою дисципліни; оцінка «незадовільно» виставляється ад'юнкту, який не може продовжувати навчання без додаткових занять з дисципліни.

РУБІЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ (МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ)

Рубіжний (модульний) контроль проводиться під час проведення групових або практичних занять у вигляді контрольної роботи за тестами.

При проведенні модульного контролю у формі тестування оцінка за тестові завдання виставляється наступним чином:

«відмінно» (A), якщо надано понад 90% правильних відповідей;

«добре» (B), якщо надано 82-89% правильних відповідей;

«добре» (C), якщо надано 75-81% правильних відповідей;

«задовільно» (D), якщо надано 66-74% правильних відповідей;

«задовільно» (E), якщо надано 60-65% правильних відповідей;

«незадовільно» (FX), якщо надано 35-59% правильних відповідей;

«незадовільно» (F), якщо надано 1-34% правильних відповідей.

ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ (ЗАЛІК)

Підсумковий контроль (залік) проводиться у спеціалізованому класі на ПК за тестами.

Підсумкова оцінка за блок змістових модулів формується через розподіл балів між модульним контролем та за результатом заліку. Вона складається із суми середнього значення 40% середньої оцінки усіх оцінок модульних контролів та 60% оцінки заліку.

7. Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Знання здобувачів вищої освіти оцінюються за національною (чотирибальною - "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно") шкалою, шкалою ECTS (A, B, C, D, E, F, FX) і за 100 бальною шкалою академії.

Підчас оцінювання знань здобувачів вищої освіти. Враховуються бали набрані на поточному оцінюванні, самостійній роботі та бали підсумкового оцінювання. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність здобувача вищої освіти під час практичного заняття; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.

Вимоги, щодо порядку оцінювання за кожним елементом дисципліни. Порядок нарахування балів, порядок проведення поточного, модульного та підсумкового контролів.

Курсант повинен мати широкі уявлення про складнощі проведення військових операцій в сучасній оперативній обстановці при наявності обмежених ресурсів і під пильною увагою громадськості. За підсумками курсу курсант ознайомлюється з воєнною історією, знання якої є передумовою глибокого розуміння тактики, оперативного мистецтва і стратегії з урахуванням прийнятої військової доктрини.

В наслідок вивчення курсу очікується вміння інтегрувати історичну свідомість і навички критичного мислення в процес самоосвіти і навчання майбутніх підлеглих.

Знання еволюції воєнного мистецтва і військової науки з стародавніх часів до воєнних конфліктів ХХІ століття.

характеру бойових дій в міру соціального політичного, економічного і техніко-технологічного розвитку держав. У центрі аналізу знаходяться причинно наслідкові відносини, взаємозв'язок подій, оскільки війни розгортаються в часі, велика увага також приділяється оперативним аспектам і тиловому забезпеченню як вони відображені в військовій історії, а також ролі суспільства у війні.

Загальні критерії оцінювання знань та їх відповідність шкалам оцінювання наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінки			Критерії
За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою Академії	
А "Відмінно"	Відмінно	90 – 100	Слухач (курсант, студент) виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; опрацював основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності у розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
В "Дуже добре"	Добре	82 – 89	Слухач (курсант, студент) виявив систематичні та глибокі знання вище середнього рівня навчального матеріалу дисципліни; продемонстрував уміння легко виконувати завдання, передбачені програмою; опрацював літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
С "Добре"		75 – 81	Слухач (курсант, студент) виявив у цілому добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку незначних помилок; опрацював

Оцінки			Критерії
			основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичні знання з дисципліни; здатний самостійно використовувати та поповнювати знання у процесі подальшого навчання та професійної діяльності.
D "Задовільно"	Задовільно	66 – 74	Слухач (курсант, студент) виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути самостійно.
E "Достатньо"		60 – 65	Слухач (курсант, студент) виявив мінімальні знання основного навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконував завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значні помилки у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути лише під керівництвом та за допомогою викладача.
FХ "Незадовільно"	Незадовільно	35 – 59	Слухач (курсант, студент) має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу дисципліни; припускає принципові помилки при виконанні передбачених програмою завдань.
F "Незадовільно"		1 – 34	Слухач (курсант, студент) не має знань зі значної частини навчального матеріалу; припускає принципові помилки при виконанні більшості передбачених програмою завдань; не спроможний самостійно засвоїти програмний матеріал.

Примітка:

Підсумкова оцінка формується через розподіл балів між поточним контролем та заліком у співвідношенні: 60% оцінки за практичні дії, поточного контролю і 40% за результатами заліку.

8. Рекомендована література.**Основна**

1. Варакута В. П. Історія війн та воєнного мистецтва. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2012. – 554 с.

Допоміжна

1. Churchill Winston. The Second World War, Volume 4: The Hinge of Fate. — 1986.
2. Dimarco, L. Concrete Hell: Urban warfare From Stalingrad to Iraq. — Oxford: Osprey, 2012.
3. Liddel Hart B.H. Strategy The Indirect Approach. — N.-Y., 1954.
4. Апанович О.М. Збройні сили України першої половини XVII ст. — К., 1969
5. Бокачов С.В., Гусев В.І., Кіт А.І., Кривизюк Л.П., Посмітюх О.І.: Короткий курс історії воєнного мистецтва (Друга світова війна) навчальний посібник — Львів: ЛВІ, 2005. — 268 с.
6. Болсуновський Л.І. Воєнна історія : в 2 ч. / Болсуновський Л.І. — Одеса : МО України Військова академія. — 2012.
7. Військове будівництво в Україні у XX столітті: історичний нарис, події, портрети / За заг. ред. Кузьмука О.І. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. — 448 с.
8. Воєнна Доктрина України. Затверджено Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015.
9. Воєнне мистецтво в локальних війнах 90-х років XX — початку XXI століть. / під заг. ред. генерал-полковника В.Б.Толубка. — НАОУ. — 2004 — 176 с.
10. Воєнно-історична наука в Україні: стан і перспективи [Текст] : матеріали Круглого столу 30 травня 2001 року м. Київ / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Нац. акад. оборони України, Укр. ін-т воєнної історії, НДІ козацтва ; упоряд. О. І. Гуржій [та ін.]. — К. : [б.в.], 2001. — 80 с;
11. Галушко К. Поле битви — Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / К. Галушко. — Харків, 2016. — 352 с.
12. Гусак Ю.А. Воєнно-історична наука в Українському війську: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю.А. Гусак // Відродження українського війська: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції 1 – 2 грудня 2016 р. — К. :НУОУ, 2016. — С.19–20.
13. Довідкові матеріали з історії війн та воєнного мистецтва для слухачів національної академії оборони України / Національної академії оборони України під загальною редакцією кандидата історичних наук, доцента полковника С.В. Сидорова. — К. — 2007. — 110 с.
14. Доктрина з воєнно-історичної роботи у Збройних силах України. Генеральний штаб ЗС України 07 жовтня 2020 року
15. Збройні Сили незалежної України. Перші 10 років (1991–2001). / Колектив авторів. За редакцією Бринцева В.В. — К.: НАОУ, 2006. — 378 с.
16. Історія війн і збройних конфліктів в Україні: енцикл. довід. / Авт., — упоряд. О.І. Гуржій та ін. — К.: Вид. гуманіт. л-ри, 2004. — 520 с.

17. Історія війн та військового мистецтва. Навч. Посібник / С.І. Берестнев, О.М. Желтобородов, В.В. Заборовський, О.Д. Касєєв, та інші. – Х.: ХУПС, 2007. – 260 с.
18. Історія війн та воєнного мистецтва (у тому числі історія українського війська). метод. посіб. / Пугач В. В., Таран І.А., Гончар А.В. – Х.: ХНУПС, 2018. – 56 с.
19. Історія воєнного мистецтва : підруч. / І.І. Фурман, М.І. Рибак, С.В. Сидоров та ін. – 2-ге вид., випр. та доп. – К.: НУОУ, 2012. – 300 с.
20. Історія українського війська / М. Відейко, С. Синиця, Б. Черкас, К. Галушко, О. Сокирко, А. Руккас та ін. – Харків : Видавництво «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 416 с.
21. Концепція воєнної історії України [Текст] (затв. 08.12.2017 р.). – Київ : Міністерство оборони України. – 4 с.
22. Крип'якевич І. Гнатевич Б. Історія українського війська. – Львів, 1992. – 702 с.
23. Куцька О.М., Пашковський В.В., Кіт А.І. Короткий курс історії воєнного мистецтва : Навчальний посібник. – Львів: ЛІСВ, 2006. – 259 с.
24. Лазарович М.В. Легіон української січових стрільців. Формування. Ідея. Боротьба / М.В. Лазарович. – Тернопіль: Джура, – 2016. – 628 с.
25. Литвин С.Х. Воєнно-історична наука в Україні у контексті 10-ліття всеукраїнської громадської організації «Український інститут воєнної історії» та журналу «Воєнна історія» / С. Литвин // Воєнна історія, 6 (60) 2011. – С.5–
26. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ стояли: (Історико-філософ. аспект): Монографія / О.І. Гуржій, С.П. Мосов, В.Д. Макаров та ін. – К: Знання України. 2006. – 356 с.
27. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Війни і збройні конфлікти у Східній Європі в ХХ – на початку ХХІ століть» / За заг. ред. проф. Г.М. Старолубець. – Житомир: Полісся, 2015. – 188 с.
28. Методичні рекомендації з підготовки до навчальних занять та самостійної роботи для курсантів командно-штабного факультету щодо вивчення блоку змістових модулів 2. Історія війн та воєнного мистецтва та блоку змістових модулів 4. Розвиток військової організації і воєнного мистецтва у другій половині ХХ – початку ХХІ ст., навчальної дисципліни «Тактика». Укл.: Павловська К.І. Фалько С.А. – Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2019. – 62 с.
29. Особенности ведения боевых действий в Афганистане (2001–2015). Краткий очерк / Центр стратегической конъюнктуры. – М.: Издатель Воробьев А.В., 2015. – 88 с.
30. Питання сучасної тактики в війні багатонаціональних сил проти Іраку. – Х.: ХГВТКУ, 1992. . – 124 с.
31. Пугач В.В., Таран І.А., Качан М.В., Жуков В.І., Коцюба В.П., Тіхонов І.М. Історія війн та військового мистецтва. Частина І. З війн стародавнього світу до другої світової війни. Навчальний посібник /Пугач В.В., Таран І.А., Качан

- М.В., Жуков В.І., Коцюба В.П., Тіхонов І.М.. – Харків: ХУПС, – 2010, – 128 с.
- 32.Розвиток форм і способів збройної боротьби у війні в Афганістані (1979–1989) : навч. посіб. / колектив авторів. – К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2015. – 88 с.
- 33.Руккас А.О. «Разом з польським військом: Армія Української Народної Республіки 1920 р. (структура, організація, чисельність, униформа) / Руккас А.О. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2013. – 480 с.
- 34.Светлов А.Є. Предмет військової історії України // Сумська старовина. – №XVIII–XIX. – 2006. – С.89–94.
- 35.Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2018. – 496 с.
- 36.Сокирко О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669–1726 рр.: Наукове видання. – К.: Темпора, 2006. – 280 с.
- 37.Тинченко Ярослав. Українські збройні сили березень 1917 р. – листопад 1918 р. (організація чисельність, бойові дії): наукове видання. – К.: Темпора, 2009. – 480 с.
- 38.Фалько С. А. Голубок М. Г., Лиходій О. В., Нестеренко О.О., Аналіз бойового досвіду локальних війн і шляхи його впровадження в освітню діяльність Національної академії Національної гвардії України // Честь і закон. 2018. – № 2 (65). С. 68–77.
- 39.Фалько С.А. Військово-інструкторський аспект модернізації збройних сил країн Південно-Східної Європи (друга пол. XIX - початок XX ст.) // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, серія «Історичні науки», 2020. – Том 31 (70) № 3 С.217-226.
40. Фалько С.А. Діяльність європейських воєнно-інструкторських місій в країнах Південно-східної Європи у другій половині XIX - початку XX ст. // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Видавничий дім «Гельветика». Том 32 (71). № 2, 2021. С. 126-137.
- 41.Фалько С.А. Овчаренко В.В., Семенов С.С., Воєнно-історичні дисципліни у вищих військових навчальних закладах України: проблеми та перспективи змін // Честь і закон. – 2017. – № 3 (48). С. 51–57.
- 42.Фалько С.А. Поставки зброї з Європи і США в Азію у другій половині XIX - початку XX ст.: порівняльний аналіз // Воєнно-історичний вісник: Збірник наукових праць Національного університету оборони України. К.: ЦП «Компринт», 2019. Вип. 4(30). С.19-31.
- 43.Чайковський А. С. Невідома війна. Партизанський рух в Україні 1941–1944 рр. Мовою документів, очима історика / А.С. Чайковський. –К., 1994. – 286 с.
- 44.Честь і слава Батьківщини. Еліта українського війська / Рибак М.І., Сидоров С.В., Даценко О.М., Макаров В. Д. та ін. – К. : Академвидав, 2011. – 248 с.

45.Шанковський Л. Нарис української воєнної історіографії // Український історик.-1970. – Ч.4 (28). – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Shankovskyi_Lev/Narys_ukrainskoi_voiennoi_istoriohrafii/